

INIMÕIGUSDIPLOMAATIA SENISED PÕHITEGEVUSED

Lisatud tekst annab ülevaate kõigist senistest Eesti tegevustest meie prioriteetsetes valdkondades alates 1990ndate keskpaigast, need on keskendunud kolmele valdkonnale:

- 1) kõige haavatavamas olukorras rühmade, eelkõige naiste, laste ja põlisrahvaste õiguste kaitsele, kuna nad satuvad sagedamini diskrimineerimise ja vägivalda ohvriteks;
- 2) sõna- ja väljendusvabadusele, sh internetis, ning meediavabadusele;
- 3) demokraatia edendamisele, sh kodanikuühiskonna toetamisele ja võitlusele karistamatusega.

Jätkame kõigi nende õiguste edendamist nii rahvusvaheliste organisatsioonide, kahepoolsete suhete kui ka arengukoostöö ja humanitaarabi kaudu:

Naiste ja tüdrukute inimõigused

- Eestile on väga oluline põhimõte, et naistele ja tüdrukutele oleksid tagatud kõik inimõigused. Toetame soolist võrdsuslikkust (mh ÜRO kestliku arengu eesmärk nr 5), naiste ja tüdrukute võimestamist ning neile võrdsete võimaluste tagamist.
- Toetame aktiivselt võitlust seksuaal- ja soopõhise vägivalda vastu, sealhulgas kübervägivallaga. Naistevastase ja perevägivalda vastu võitlemise kontekstis on olulisim raamdokument naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon (nn Istanbuli konventsioon), mille Eesti ratifitseeris 2017. aastal. Konventsioonis on kesksel kohal ohvri kaitsmine ja arusaama juurutamine, et kannatanu pole juhtunud ise süüdi. Eesti toetab selles vallas Euroopa Nõukogu inimõiguste voliniku tegevust.
- Väga tõsine probleem on laiaulatuslik ning paljuski karistamatult levinud konfliktidega seotud seksuaalvägivald ja selle kasutamine sõjarelvana. Seksuaalvägivalda kasutatakse sageli osana laiemast sõjalisest strateegiast. Seda tehakse näiteks teatud inimrühmade allasurumiseks, alandamiseks, terroriseerimiseks, kontrollimiseks, ressursside enda valdusse saamiseks või selleks, et sundida neid põgenema või ümber asuma. Vägivalda üleelanud peavad sageli kogema häbi-märgistamist ning kuritegudest teatatakse vähe.
- Eesti toetab naiste ja tüdrukute ligipääsu haridusele, et kvaliteetne haridus oleks tagatud samaväärselt meeste ja poistega. Selles vallas on järjepidevalt edusamme tehtud, kuigi ebavõrdsus on jätkuvalt levinud.
- Toetame seksuaal- ja reproduktiivtervise ning nendega seotud õiguste tagamist, sh osaleme ÜRO inimõiguste nõukogu emasuremuse resolutsiooni tuumikrühmas. Teema on oluline nii tervishoiuteenuste kvaliteetse tagamise seiskohast kui ka seoses sellega, et kõigil inimestel peab olema õigus otsustada oma keha üle, sh pereplaneerimise küsimuses. Samuti toetame seksuaalhariduse kättesaadavust.
- Toetame ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooni 1325 eesmärgi nii temaatilise kui ka horisontaalse prioriteedina, pöörates teemale tähelepanu kõigi riigipõhiste arutelude raames ning rahuvalve- ja poliitiliste erimissioonide kontekstis. Resolutsioon 1325 rõhutab kohalikul ja ÜRO tasandil esmakordselt vajadust kaasata naised rahu- ja otsustusprotsessidesse konfliktilahenduses ja konfliktijärgses ülesehituses. Samuti käsitleb resolutsioon vajadust võidelda konfliktidega seotud seksuaalvägivallaga. Resolutsioonis on olulisel kohal sooaspektiga läbivalt arvestamise põhimõte: kõigi poliitikameetmete ja tegevuste kavandamisel tuleb silmas pidada soolist võrdsuslikkust. Kõikide otsuste ja ettepanekute tegemisel tuleb teadlikult hinnata otsuse mõju ja kasu eraldi meestele ja naistele. Naiste täielik osalemine konfliktilahenduse kõigis etappides ja rahuloomes aitab kaasa konfliktide ennetamisele, sidusamale ühiskonnale ja kestlikumale rahule. Valmimas on Eesti kolmas riiklik naised, rahu ja julgeolekut käsitlev tegevuskava.
- Toetame naissoost inimõiguskaitsejaid, eriti meie tegevuse kaudu Euroopa inimõigussaadikute võrgustikus.

Olulised kehamid ja algatused:

- ÜRO naiste staatuse komisjon (Commission on the Status of Women) — Eesti on liige aastatel 2017–2021;
- ÜRO võrdõiguslikkuse agentuur UN Women — Eesti toetab 80 000 euroga aastas;
- ÜRO inimõiguste nõukogu ja ÜRO inimõiguste ehk 3. komitee — Eesti osaleb aktiivselt läbirääkimistel Genfis ja New Yorgis;
- ÜRO peasekretäri eriesindaja relvastatud konfliktides esineva seksuaalvägivalla valdkonnas — Eesti toetab 30 000 euroga aastas;
- ÜRO õigusriigi tugevdamise ja seksuaalvägivalla vastase võitluse ekspertrühm — Eesti toetab 50 000 euroga aastas;
- ÜRO naiste rahu- ja humanitaarfond — Eesti toetas 2020. aastal esmakordselt 20 000 euroga, edaspidi toetame 200 000 euroga

aastas naisi, rahu ja julgeolekut käsitleva tegevuskavaga seoses;

- ÜRO Julgeolekunõukogu naiste, rahu ja julgeoleku teemaline töörühm; Euroopa Nõukogu soolise võrdõiguslikkuse komisjon (Gender Equality Commission) ja Euroopa Nõukogu inimõiguste volinik.

Olulisemad dokumendid:

- ÜRO konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (CEDAW), Euroopa Nõukogu Istanbuli konventsioon, Pekingi deklaratsioon ja tegevuskava, ÜRO naiste staatuse komisjoni (CSW) lõppjäreldused, ÜRO 3. komitee ja inimõiguste nõukogu resolutsioonid, ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonid „Naised, rahu ja julgeolek“.

Lapse õigused

- Eestile on oluline lastevastase vägivalla vastu võitlemine, sh laste füüsilise karistamise üldine keelustamine, kvaliteetne haridus, laste kaitse digitaalses keskkonnas ning laste kaitse relvakonfliktides (Children and Armed Conflict — CAAC). Seisame laste õiguste eest, mh kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooni ja selle lisaprotokollidega ning Euroopa Nõukogu Lanzarote konventsiooniga.
- Osaleme aktiivselt ÜRO Julgeolekunõukogu töörühmas „Lapsed relvakonfliktides“. Töörühma alavaldkondi on kuus: laste värbamine ja kasutamine konfliktides, laste tapmine ja vigastamine, laste vastu suunatud seksuaalvägivald, laste röövimine, rünnakud koolide ja haiglate vastu ning humanitaarabi ligipääsu takistamine. Toetame lastekaitseametnike mandaatide loomist rahumissioonidel ning nende piisavat rahastamist ÜRO eelarvest. Peame oluliseks käsitleda lastevastaseid

rikkumisi sanktsioonikomiteede töös, sh sanktsioonide kehtestamise kriteeriumina.

Olulised kehamid ja algatused:

- ÜRO Julgeolekunõukogu töörühm „Lapsed relvakonfliktides“ — Eesti prioriteet 2021. aastal;
- ÜRO peasekretäri eriesindaja laste ja relvastatud konfliktide valdkonnas — Eesti toetab 30 000 euroga aastas;
- ÜRO lastevastase vägivalla ÜRO raportöör;
- ÜRO lastefond (UNICEF) — Eesti toetab 150 000 euroga aastas, Eesti on UNICEFi täitevkomitee liige aastatel 2020–2022;
- ÜRO inimõiguste nõukogu ja ÜRO peaassamblee inimõiguste ehk 3. komitee.
- Euroopa Nõukogu laste õiguste komitee (CDENF); põhidokumendid: ÜRO lapse õiguste konventsioon ja selle lisaprotokollid, Euroopa Nõukogu Lanzarote konventsioon.

Põlisrahvaste õigused

- Põlisrahvaste õiguste, sealhulgas soome-ugri rahvaste õiguste kaitse on olnud pikka aega üks Eesti inimõiguste prioriteete.
- Eesti on läbi aastate aidanud kaasa põlisrahvaste kultuuri, hariduse ja keele säilimisele ning edasiarendamisele, keskendudes enim meile kõige lähemale — soomeugrilaste olukorrale ja nende õiguste kaitsele.
- Eesti toetab ÜRO põlisrahvaste fondi tegevusi rahaliselt alates 1996. aastast (viimati 40 000 eurot 2021. aasta tegevuste toetuseks). ÜRO põlisrahvaste alalist foorumit toetame alates 2006. aastast (viimati 50 000 eurot 2021.

aasta tegevuste toetuseks). Samuti panustame rahvusvahelise põlisrahvaste keelte dekaadi ettevalmistustesse (30 000 eurot 2021. aasta tegevuste toetuseks).

- Eesti erilise tähelepanu all on soome-ugri rahvaste olukord Venemaa Föderatsioonis. Samuti jälgime krimmitatarlaste olukorda okupeeritud Ukraina aladel ning reageerime koostöös ELi ja samameelsetega.
- Igal aastal New Yorgis koguneval ÜRO põlisrahvaste alalisel foorumil osaleb ka Eesti esindaja — sõltumatu ekspert Sven-Erik Soosaar.

Sõnavabadus ja meediavabadus nii veebis kui veebiväliselt

- Eesti jaoks on oluline sõnavabadus nii veebis kui veebiväliselt.
- 2019. aasta septembris liitus Eesti vastloodud meediavabaduse koalitsiooniga (Media Freedom Coalition), mis on samameelsete riikide rühm meediavabaduse edendamise ning ajakirjanike kaitse teemal. Koalitsiooni eestvedajad on Ühendkuningriik ja Kanada. Koalitsiooniga liitumisega seoses paneme veelgi enam rõhku meediavabadusele ning ajakirjanike kaitsele. Pressivabaduse indeksi järgi on Eesti maailmas 14. kohal.
- Toetame meediavabaduse koalitsiooniga seotud ÜRO hariduse, teaduse ja kultuuriorganisatsiooni (UNESCO) hallatavat meediavabaduse fondi 20 000 euroga aastas.
- Eesti on liitunud eri organisatsioonides loodud ajakirjanike kaitse sõprade rühmadega või toetab neid.
- Eesti on Euroopa Nõukogu ajakirjanike kaitse platvormi toetaja.
- Eesti diplomaat kuulub Euroopa Nõukogu meedia- ja infoühiskonna juhtkomitee (CDMSI) juhtgruppi (büroo).

Internetivabadus

- Internetivabaduse koalitsiooni asutajaliikmena rõhutame, et samad õigused, mis kehtivad veebiväliselt, kehtivad ka veebis. Lisaks sõna- ja väljendusvabadusele on olulised kogunemis- ja ühinemisvabadus ning õigus privaatsusele veebikeskkonnas (ehk digiõigused laiemalt). Eesti on Freedom House'i „Freedom on the Net“ 2020. aasta aruande järgi internetivabaduselt Islandi järel 2. kohal.
- Eesti toetab internetivabaduse koalitsiooniga seotud digitaalvabaduse kaitsjate sihtfondi (*Digital Defenders Partnership*) 50 000 euroga aastas. Järgime ja kasutame oma sõnumites internetivabaduse koalitsioonis kokku lepitud põhimõtteid ja avaldusi.

Uued tehnoloogiad ja inimõigused

- Eesti toetab tehisintellekti (AI) arendamisel inimõigustel põhinevat inimkeskset lähenemist. Tehisintellekti reguleerimisel tuleb lähtuda riskidest ja püüda hoiduda innovatsiooni liigsest pärssimisest.
- Eesti on aktiivselt osalenud Euroopa Nõukogu tehisintellekti teemalises töörühmas (CAHAI), mis töötab välja tehisintellekti ja inimõiguste tagamise vahekorda reguleerivat õiguslikku raamistikku; justiitsministeeriumi esindaja on CAHAI juhtühm (büroo) liige.
- Eesti alaline esindaja Euroopa Nõukogu juures täidab alates septembrist 2020 Euroopa Nõukogu informatsioonipoliitika koordinaatori rolli.

Kodanikuühiskond ja demokraatia

- Pluralistlik kodanikuühiskond on üks liberaalse demokraatia põhitunnuseid ning kodanikuühiskonna kaasamisel otsustusprotsessidesse on demokraatlikes ühiskondades väga oluline roll.
- Kodanikuühiskonnale ja inimõiguste kaitsjatele tuleb tagada turvaline ja toetav keskkond. Juhime tähelepanu, et eriti naissoost inimõiguskaitsejad peavad sageli kogema vägivalda ja diskrimineerimist: sagedased on inimõiguskaitsejate tapmised, sunnitud kadumised, piinamised ja ebaseaduslikud kinnipidamised.
- Lõpetada tuleb kõik karistusmeetmed ÜRO jt organisatsioonidega koostööd tegevate inimeste suhtes. Toetame kogunemis- ja ühinemisvabadust ning kodanikuühiskonna kaasamist aruteludesse ja otsustusprotsessidesse.
- Demokraatia toetamisel ja edendamisel lähtub Eesti mh ka 2000. aastal Varssavi deklaratsioonis sõnastatud põhimõtetest (demokraatiate ühenduse alusdokument).
- Eesti panustab tagakiusatud vabaühenduste abistamise fondi LifeLine.
- Eesti eraldas 10 000 eurot ÜRO usaldusfondile 2021. aasta tegevuste toetuseks, et toetada arengumaade kodanikuühiskonna kaasamist ÜRO kestliku ülevaatusprotsessi.

Võitlus karistamatusega

- Laiendame rahvusvahelise kogukonna hukkamõistu kuritegudele, mis on ajendatud inimsusevastastest ideoloogiatest ja mille on toime pannud kuritegelikud režiimid.
- Toetame riikide ja ICC võitlust karistamatuse vastu, et tagada süüdlaste kriminaalvastutusele võtmine ning ennetada ja tõkestada kõige raskemaid rahvusvahelisi kuritegusid.
- Toetame ÜRO Julgeolekunõukogus vetoõiguse tõkestamist või piiramist küsimustes, mis puudutavad genotsiidi, sõja- või inimsusevastaseid kuritegusid.
- Toetame ja kasutame läbivalt tugevaid sõnastusi karistamatusega võitlemise teemalistes sõnavõtetes ja resolutsioonides.
- Kutsume kõiki riike ja ÜRO Julgeolekunõukogu üles tegema koostööd Rahvusvahelise Kriminaalkohtuga, sest ükski raske rahvusvaheline kuritegu ei tohi jääda karistusest.

Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste järelevalvemenetlus

- Laiendame hukkamõistu inimõiguste ja põhivabaduste rikkumistele.
- Toetame Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) otsuste täitmist kõigi Euroopa Nõukogu liikmesriikide poolt.
- Osaleme aktiivselt ministrite asemike komitees, mis tegeleb EIKi otsuste täitmise menetlusega.
- Rõhutame igal võimalusel EIKi autoriteeti ja kohtuotsuste täitmise kohustuslikkust.
- Koostöös partneritega töötame selle nimel, et kõik riigid täidaksid EIKi otsuseid...
- Toetame tugevas sõnastuses otsuseid ja resolutsioone riikide suhtes, kes hoiduvad kohtuotsuste täitmisest.

Usu- ja veendumusvabadus

- Eesti lähtub oma tegevuses mh ELi juhistest usu- ja veendumusvabaduse kaitse ja edendamise teemal väljaspool ELi, ÜRO inimõiguste alusdokumentidest ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist.
- Peamine on põhimõte, et kõigile inimestele peab olema tagatud mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadus (mis sisaldab endas ka veendumusvabadust). Usu- ja veendumusvabadus on universaalne inimõigus ja see hõlmab vabadust mitte seostada end ühegi religiooniga ning oma usku või veendumusi muuta.
- Inimõigused on vastastikku seotud ning jagamatud. Usu- ja veendumuste vabadus on lahutamatu seotud teiste inimõigustega.
- Oluline on, et kaitstaks kõigi inimeste inimõigusi, olenemata nende usulisest taustast või veendumustest.
- Eesti liitus 2020. aasta alguses USA eestvedamisel loodud usuvabaduse alliansiga (International Religious Freedom or Belief Alliance), mille raames töötas Eesti välja pühapaikade kaitse deklaratsiooni, mille kiitsid alliansi ministrid heaks novembris 2020.